

ET LIV PÅ VENT

Levekår for barn i asylsøkerfasen
Berit Berg, professor
Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, NTNU

Bakgrunn for levekårsundersøkelsen

- Oppfølging av stortingsmeldingen *Barn på flukt* (Meld. St. 27 2011-2012)
- Todelt målsetting
  - Identifisere aktuelle problemstillinger og utarbeide design for levekårsundersøkelse som departementet kan ta i bruk jevnlig for å innhente kunnskap om levekår for målgruppen
  - Gjennomføre første levekårsundersøkelse for målgruppen
- Oppdragsgivere: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og Justisdepartementet
- Prosjektperiode 2013 - 2015

Gjennomføring av prosjektet

- *Forskerteam*
  - NTNU Samfunnsforskning (Berit Berg, Marko Valenta, Hilde Michelsen)
  - Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) (Kristian Rose Tronstad, Susanne Søholt)
  - Høgskolen i Nord-Trøndelag (HiNT) (Kirsten Lauritsen)
- *Styringsgruppe*
  - Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet
  - Justisdepartementet
  - Helse- og omsorgsdepartementet
  - Kunnskapsdepartementet
  - Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet
  - Utlendingsdirektoratet
  - Utdanningsdirektoratet
  - Helsedirektoratet

Min presentasjon

- Bakgrunn for prosjektet
- Sentrale problemstillinger
- Design og datamateriale
- Hovedfunn
- Anbefalinger
  - Overordnede
  - Anbefalinger for ulike sektorer
- Avsluttende kommentarer

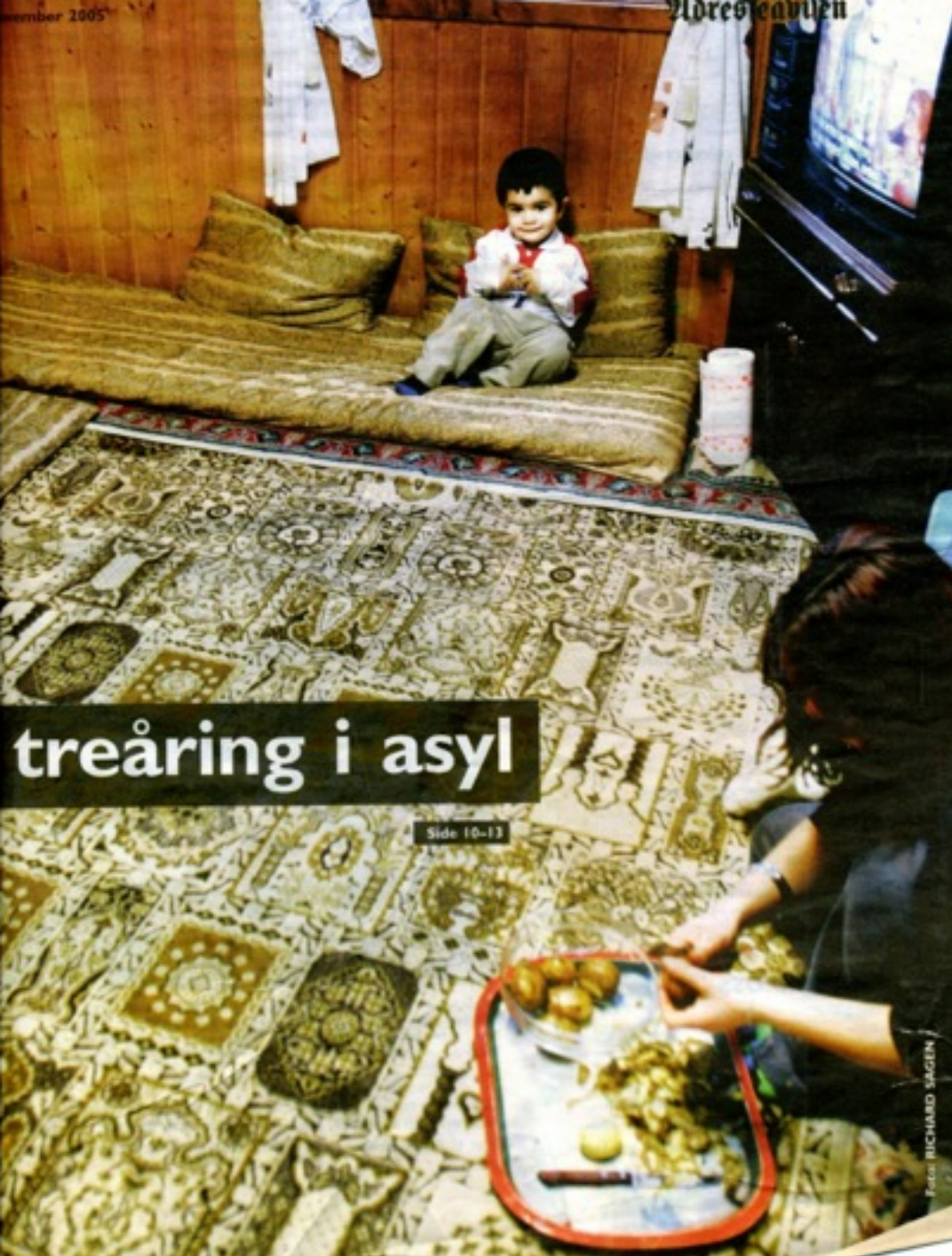
Men aller først - en påminning om hva dette egentlig handler om...

Sentrale tema

- Omsorgssituasjon
- Boforhold
- Helse
- Barnehage/skole
- Samarbeid med barnevernet
- Aktivitetstilbud
- Sosiale nettverk
- Informasjon/medbestemmelse

Generelle og spesielle utfordringer

Mottaksliv

Venting

Isolasjon

Passivitet

Trangboddhet

Mangel på

innflytelse

Tap av status

NOU 2011:10

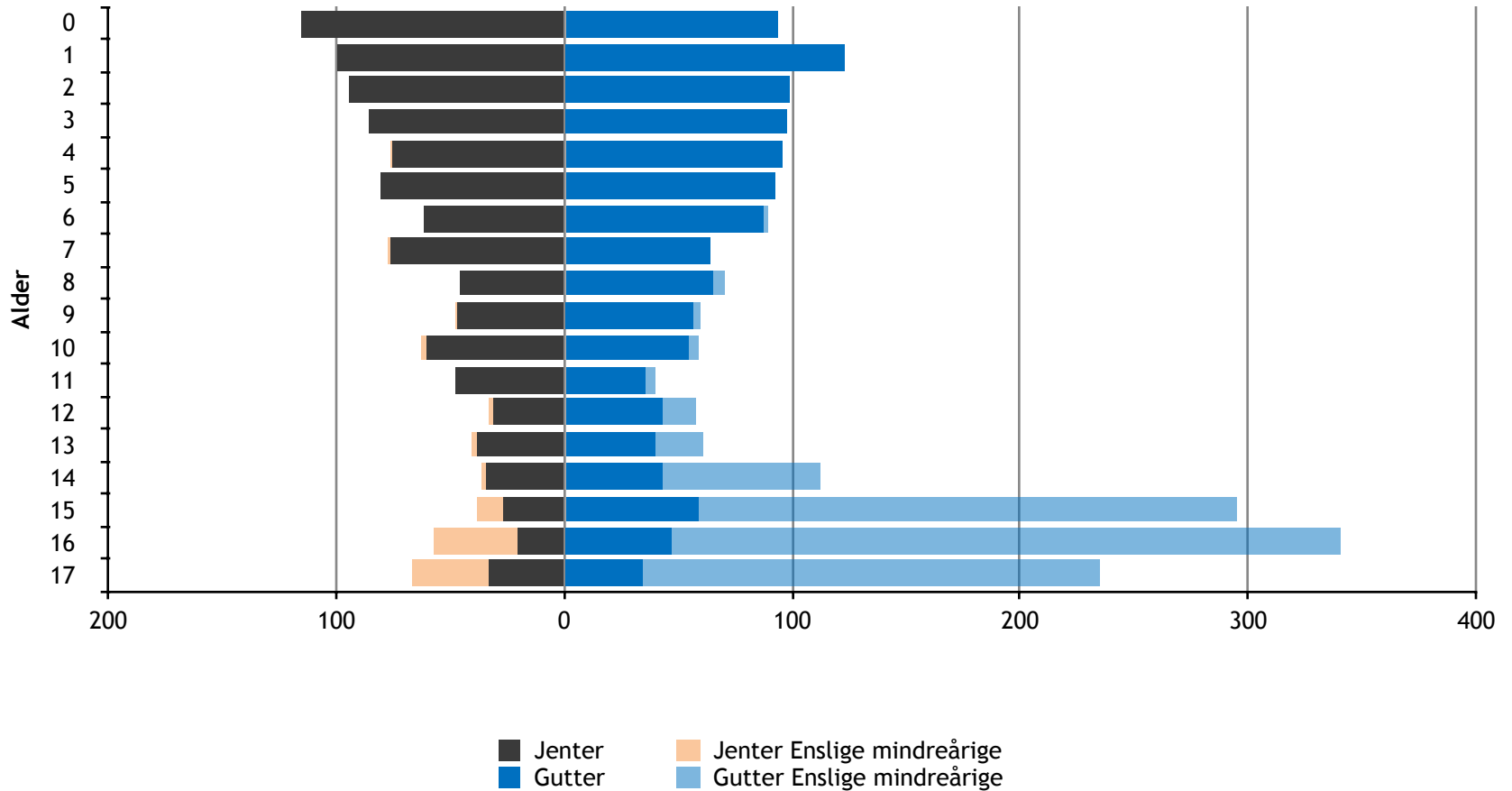
I velferdsstatens venterom

Barneperspektivet

- Hvordan opplever barn og unge situasjonen på mottak og omsorgssenter?
- Hvordan er forholdet mellom beboerne, og mellom beboere og ansatte?
- Blir barn og unge inkludert i nærmiljøet, får de venner?
- Hvordan trives de på skolen - sosialt og faglig?
- Hvordan påvirker lang oppholdstid levekår og hverdagsliv?
- Hva bekymrer dem - og hva gjør dem glad?
- Hva skal til for å skape tillit og trygghet?

Alders- og kjønnsfordeling

Datamaterialet - nøkkeltall

Kvalitativt materiale

□ Antall mottak		8
□ Antall omsorgssenter	2 (4)	
□ Barnefamilier		98
□ Enslige mindreårige	29	
□ Ansatte på mottak og omsorgssenter		20
□ Sektormyndigheter	35	

Kvantitativt materiale

□ Spørreskjemaundersøkelse barn/unge		130
□ Web-survey til mottak		96
□ Web-survey til helsesektoren	58	
□ Web-survey til barnevernet		72
□ Web-survey til skolesektoren		71

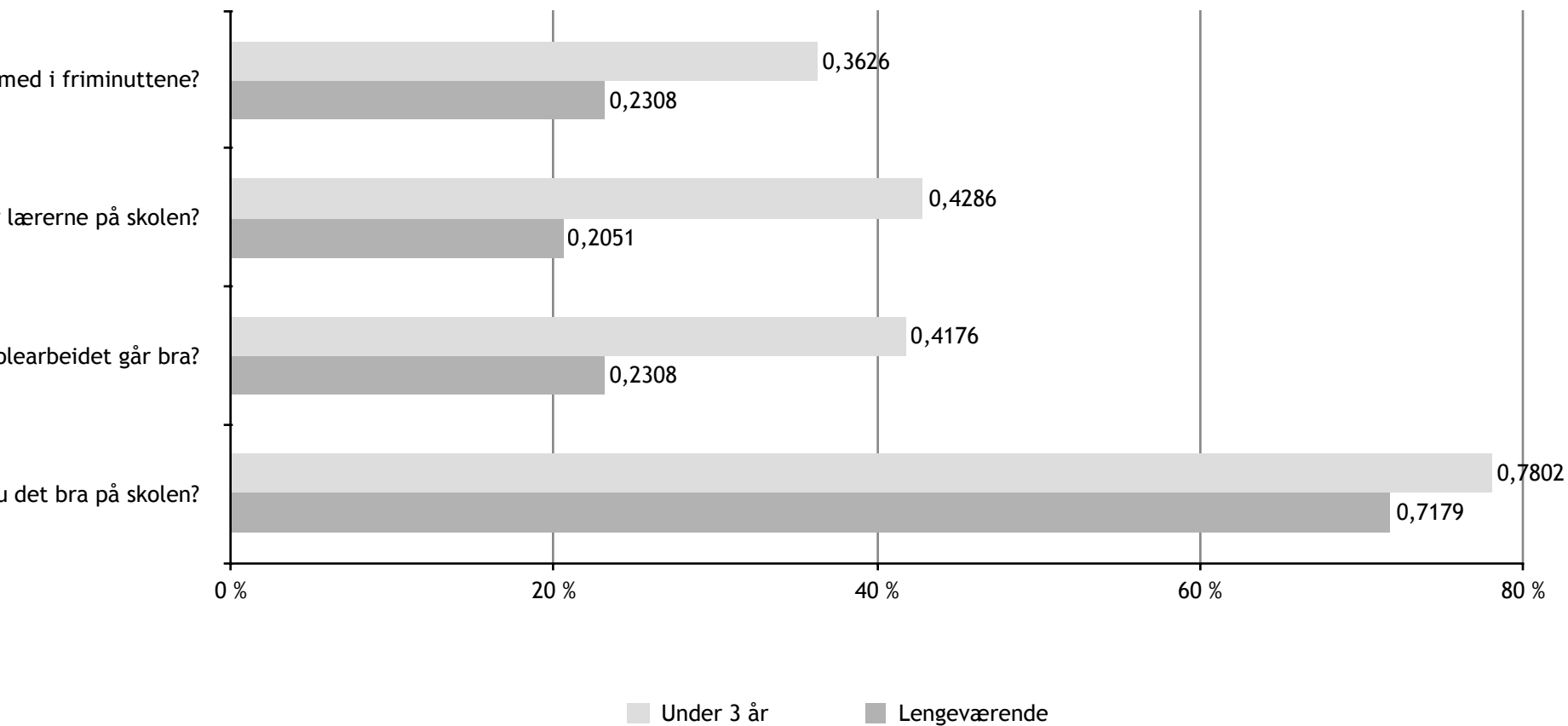
Rapportens kapitler

1. Innledning - bakgrunn og problemstillinger
2. Data, metode og etiske refleksjoner
3. Barn og unge i asylsøkerfasen - hvem er de og hvordan går det med dem?
4. Boforhold i asylmottak - levekår og livskvalitet
5. Tjenestetilbudets innvirkning på asylsøkende barns levekår
6. De minste barna i asylmottak
7. Levekår og livskvalitet for enslige mindreårige
8. Lengeværende barn og unge
9. Oppsummering og anbefalinger

Bosituasjon

- Stor variasjon mellom mottakene - og mellom sentraliserte og desentraliserte mottak
- Beboere på omsorgssentrene er gjennomgående mer fornøyd
- Barn i mottak bor trangt og skittent, og mange klager på bråk
- Halvparten av barn i mottak mangler steder der de kan gjøre lekser i fred
- Ett av tre barn i mottak kjenner seg utrygge

Skoletrivsel og skolearbeid

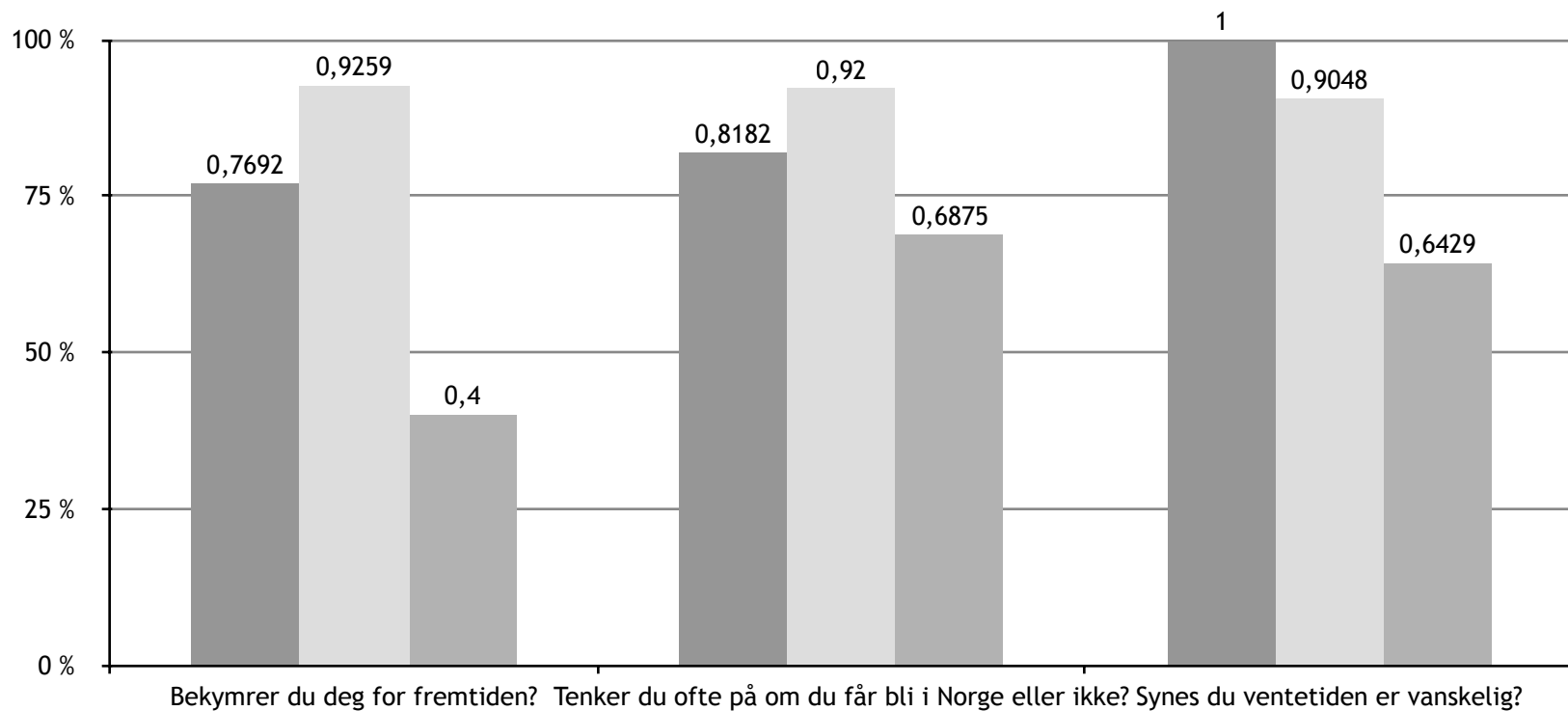

Venner og voksenkontakt

- 89 % har venner
- 62 % deltar på fritidsaktiviteter utenom skolen
- 59 % har venner de kan snakke med hvis de har det vanskelig
- 58 % opplever at de voksne har tid til å snakke med dem

Hvem snakker med barn som har det vanskelig?

Tanker om fremtiden

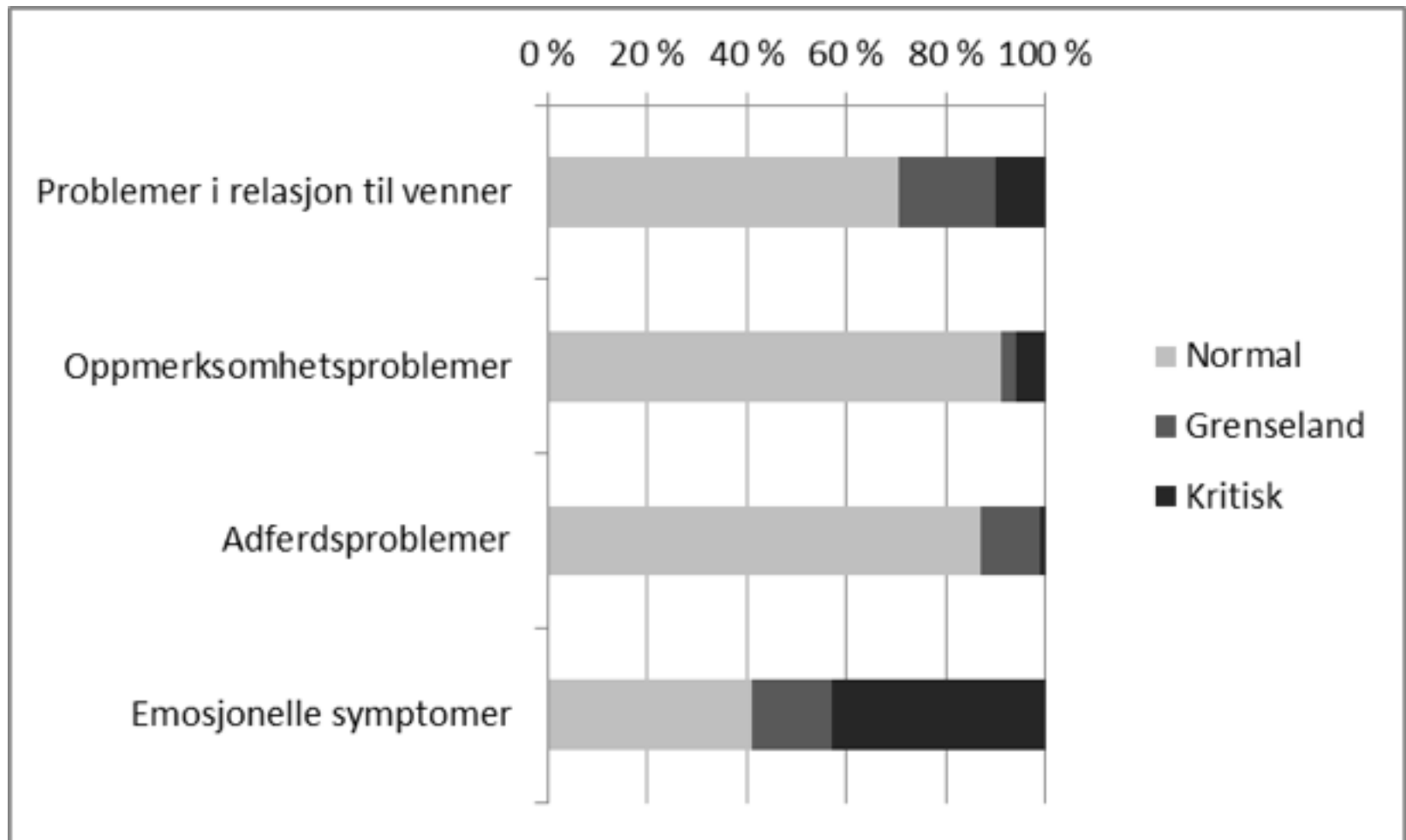
- Endelig avslag
- Avventer svar på asylsøknad
- Innvilget venter på bosetting

Strengths and Difficulties Questionnaire

- **SDQ** er et spørreskjema laget for å kartlegge psykisk helse, vennerelasjoner og prososial atferd hos barn og unge.
- **Fire problemskalaer:**
  - Atferdsproblemer
  - Hyperaktivitet - oppmerksomhetsproblemer
  - Emosjonelle symptomer
  - Venneproblemer.
- Respondentene angir om utsagnene i skjema stemmer, skårene summeres for hver delskala og summeres til en skåre for totale vansker.
- Symptombelastningen skåres fra 0 til 40 der 40 er størst belastning. Skår fra 0-15 omtales som **normal**, skår 15-19 **gråsoner**, 20 og høyere **avvik**.
- Andelen asylbarn som befinner seg i en gråsoner eller har avvikende problemer er vesentlig høyere enn blant andre barn i Norge
- Sliter mest med **emosjonelle problemer**

Problemområder - målt med SDQ

Emosjonelle problemer

Indikatorer

- Jeg har ofte hodepine, vondt i magen eller kvalme
- Jeg bekymrer meg mye
- Jeg er ofte lei meg, nedfor eller på gråten
- Jeg blir nervøs i nye situasjoner
- Jeg er redd for mye, jeg blir lett skremt

43 % innen kritisk sone, 15 % «borderline»

Enslige mindreårige

- En sammensatt gruppe
  - Landbakgrunn
  - Alder
  - Kjønn
- Ankomsttall 2000-2014: 300-2500 pr år
- Ankomster av EMA i 2015: 5200
  - 1 av 4 er under 15 år
  - 2 av 3 fra Afghanistan
  - 8 av 10 er gutter

Ventetid - enslige mindreårige

Du kan spørre de ansatte hvordan jeg var i begynnelsen, jeg lærte meg norsk, engelsk, hadde lyst til å gå på skole hver dag. Jeg har lært norsk, snakket mye med de ansatte, jeg spurte hva det og det het. Jeg ville bare snakke med de ansatte for å lære norsk, de sa 'det er utrolig hvor fort du lærer'. Jeg spurte tolkene også, pugget 2-3 ord hver dag. Jeg har mistet motivasjonen til å lære norsk. Når jeg går på skole, kan jeg ikke konsentrere meg. Læreren sier at jeg må sitte hjemme og hvile litt, for jeg kan ikke konsentrere meg. Jeg har verken lyst eller husker noe.

Jeg vet ikke hvor lenge jeg må vente. Jeg har ventet lenge, jeg klarer ikke å vente lenger. Det er ikke lett å vente så lenge. [...] Jeg har ikke lyst til å gjøre noe eller å møte noen. Jeg klarer ikke å omgås venner, å gå på skole. Det har påvirket livssituasjonen min. Det er vanskelig ikke å bli redd.

Voksnes tilstedeværelse

Barn på omsorgssenter:

De som jobber her er hyggelige. De hører på oss når vi har noe å fortelle og tar oss med på tur.

Han ene er veldig grei, det er god atmosfære når han er her. Vi drar til byen på en kurdisk restaurant, ut på tur, han sier ja med en gang. Her en dag lagde vi afghansk mat og dro til senteret, kjøpte juice. Dagene går så fort når han er her. Vi skal ut i dag å handle, det er lett å spørre han. Han er høflig og viser respekt. Når han sier nei, forklarer han hvorfor.

Anbefalinger for mottaksdriften

- Døgnbemanning i alle mottak
- Tilgjengelige fagpersoner med kompetanse på barn, unge og helse
- Bedre tilgang til tolk/telefontolk
- Tilbud om foreldreveiledning
- Aktivitetstilbud til både foreldre og barn
- Utvikling av driftsformer som bidrar til bruk av asylsøkeres kompetanse
- Samarbeid mellom mottak og lokalsamfunn om fritidsaktiviteter og leksehjelp
- Rekruttere besøksvenner, flyktingguider og støttekontakter til barnefamilier som trenger avlastning

Anbefalinger - boforhold

- Desentraliserte mottak organiseres slik at barn og unge får tilgang til aktiviteter, enten i nærmiljøet eller på mottaket
- Sentraliserte mottak må ha tilgjengelige fellesrom for lekselesing og aktiviteter for barn og unge i ulike aldersgrupper
- Det innføres en norm på minst to rom per familie slik at barn og voksne kan legge seg på forskjellig tid og hvor det er mulig å trekke seg tilbake
- Det sikres drift av barnebaser på alle mottak der det bor barnefamilier.
- Alle barn og unge i mottak må få kontaktpersoner på mottaket som de kan oppsøke ved behov

Anbefalinger - helse

- Gratis helsehjelp til barn og unge i mottak - uavhengig av status i saken
- Tilbud om grundig helseundersøkelse ved ankomst til ordinært mottak
- Statlig øremerking av midler til helsesøster for asylsøkere, med begrunnelse i de ekstraordinære helseutfordringene som er i mottakssystemet.
- Bruk av tolk og skriftlige oversettelinger ved all helseinformasjon i mottak
- Informasjon til beboere i mottak om organisering av helsevesenet i Norge, og om hvordan helsebehov kan meldes
- Utvikle kompetanse og etablere rutiner i mottakene for avdekking av fysiske og psykiske overgrep og traumer
- Kompetanseutvikling blant helsepersonell med fokus på barn og unge med særskilte behov. Dette må omfatte både psykisk helse og tilbud til funksjonshemmede, samt bruk av tolk.

Anbefalinger - skole og utdanning

- Økt fokus på elever som har mangelfull skolegang fra hjemlandet. Større grad av individuell tilpasning for å unngå at elevene sakker ytterligere akterut skolemessig
- Større vekt på tospråklig undervisning og morsmålsopplæring
- Etablering av tilbud om leksehjelp på alle nivå - enten i regi av skolen og/eller i samarbeid med frivillige organisasjoner
- Tilbud etter skoletid til alle barn og unge for å bidra til integrering og sosialisering med jevnaldrende
- Gratis SFO/aktivitetsskole til alle barn i målgruppa
- Sikre at elever som ikke har rett til ordinær grunnskole får tilbud om voksenopplæring til de er kvalifisert for opptak i videregående skole.
- Ungdommer som er kvalifisert for videregående opplæring bør gis anledning til å hospitere i ordinære klasser dersom de kommer midt i skoleåret
- Lengeværende asylsøkere bør ha fortsatt rett til videregående opplæring - uavhengig av oppholdsstatus

Anbefalinger - barnehage

- Refusjonsordningen for barnehageplass til barn i asylsøkerfasen utvides til å gjelde alle barn over 2 år
- Økt fokus på barn i asylsøkerfasen med særskilte behov (psykiske helseproblemer, funksjonsnedsettelse, lærevansker)
- Økonomisk støtte til bruk av tolk på foreldremøter og foreldresamtaler

Anbefalinger - barnevern

- Kompetanseutvikling innen barnevernet, både på kommunalt og statlig nivå, med fokus på de særlige utfordringene familier på mottak står overfor
- Økt bevissthet omkring behovet for bruk av tolk i møter mellom barnevern og foreldre på mottak
- Utvikling av et informasjons- og opplæringstilbud om barnevernets rolle og oppgaver som henvender seg til foreldre på mottak

Anbefalinger - enslige mindreårige

- Bufetat bør overta ansvaret for alle enslige mindreårige. Organisering og tilrettelegging av tilbudene må ta utgangspunkt i barnas alder og situasjon.
- Alle enslige mindreårige må sikres en primærkontakt på omsorgssenteret/mottaket
- Bemanningen på mottak/omsorgssenter må være tilstrekkelig til at alle barn har tilgjengelige voksne både på dagtid og kveld/nattestid
- Omsorgssenter/mottak for enslige mindreårige må ha både barnefaglig og flyktningfaglig kompetanse
- Alle enslige mindreårige må sikres tilgang til skole, leksehjelp og aktivitetstilbud
- Alle enslige mindreårige må sikres representant eller verge

Anbefalinger - lengeværende

- Rett til videregående opplæring også etter eventuelt endelig avslag på asylsøknaden
- Opprettholdelse av basisbeløp for familier med endelig avslag
- Tilbud om norskundervisning og aktiviteter til foreldrene så lenge de bor i mottak, uansett status på asylsøknaden, slik at de ikke blir passivisert og bedre kan følge opp barna sine
- Full rett til helsehjelp for lengeværende barn og unge

Overvåking av levekårssituasjonen

- Gjennomføring av jevnlig undersøkelser for å få løpende oversikt over levekårssituasjonen til barn i asylsøkerfasen
- Særlig viktig i en situasjon der presset på mottaksapparatet er ekstra stort og mange risikerer å vente lenge
- Viktig med et bredt fokus - barns levekår kan ikke sees isolert fra familiens totale situasjon
- NORMALISERING - viktig for både barn og voksne
- Forutsetning for INTEGRERING

Flyktingtilværelsen

Påkjenninger

Ekstreme opplevelser

Tap

Svik

Usikkerhet

Situasjonen i hjemlandet

Flyktingstatus

Eksiltilværelsen

Potensial

Individuelle ressurser

Ressurser i nettverket

Ressurser i tjenesteapparatet

SÅRBARHETSFAKTORER

RISIKOFAKTORER

BESKYTTELSESFAKTORER

MESTRINGSFAKTORER

Fortid, nåtid, framtid

- Handler om å bygge bro mellom det som var og det som er
- Mulighet til å bearbeide traumatiske opplevelser
- Normalisering av hverdagen - skole, arbeid, sosiale nettverk
- Inkludering
- Tillit, anerkjennelse, bekreftelse, respekt, omsorg

«*A sense of coherence*» (Antonovsky)

